

El nem illanó évek szőlőhegyén

Arról, hogy Takáts Gyulának egyáltalán van egy *Bacchus könyve* Becehegyen, az *Új Írás* hasábjairól értesültem diákkoromban. 1981-ben, amikor 70 éves lett a költő, e folyóirat közölte a borító facsimiléjét. A költő a következőket nyilatkozta: „...ez a derű könyve... Úgy gondoltam, hogy illenék itt időnként irodalmi pincszereket tartanom, amelyre meghívnám néhány barátomat, és akkor egy-egy versnek a gondolatkörében beszélgetnék. Tebát az okos-szép mámor a költészetet is szolgálná.”

A harcias istenek között igen szimpatikus volt számomra egy pacifista ifjú, Dionüszosz-Bacchus, akit atyja a combjába bevarrva hordott, mígnem világra jött, s éppúgy járt-kelt a vadállatok közt borospoharával, mint Orpheus a lantjával. Az ezerkilencszázhetvenes években ezerszámra közlekedtek így köröttem azok a szelídebb, hosszú hajú, már nem is egészen fiatal férfúúk, akiket komolyan megérintett a hippi-kultúra. A mámorokkal és a szellemi olajokkal egyaránt nagy barátságban voltak. Mára az ő világuk is alásüllyedt, de sajnós, az az idilli munkás életforma is, amely beérte a kis pincével, pince előtt a diófával, a cementkádban gyűlt esővízzel, amelyből főzni is lehetett. Akkor még nem kellett hivatalos pincenaplót vezetni, viszont Takáts Gyula bácsi 60 esztendősen megnyithatta (bora első, s a Holdra-szállás második esztendejében) a *Bacchus könyvét* Bece-hegyen. Szerette a jó bort – magától tőle hallottam, hogy érettségi vizsgája után már nem ivott vizet, csakis Bacchus italát. S mi mindent tudott tapasztalt korára! A *Bacchus-könyvét* nyitó hatvanéves Takáts Gyula portréját Rónay László is megrajzolta: „Vörösbort vettünk Gyula bátyánknak, amikor feljött rózsadombi otthonunkba. Ritka évjáratú egri vöröset. Amikor meglátta a pobárban, felderült az arca. Szájába vette, megforgatta, majd gyűszűnyit nyelt belőle. „Egri bikavér – mondta gondterbelten –, ötvenkencses évjárat.” Mit mondjak, az volt! S akkor értettem meg, hogy amit oly sokszor bangoztat, az élet ismeretét, ő maga szinte mesteri fokon sajátította el.”

Mikor s hogyan került Bacchus a Dunántúlra? Régi történet ez, ami a 100 éve született költő számára már fiatalon evidencia volt. A Bece-hegy keletkezés-történetét is a többistenhívő görög mitológiából merítette (s ott Bacchus is jelen van!): *Nem én emeltem... Hány isten: / Azt sem tudom, de Poseidon / izzadhatott ezen a parton / és Vulcan izma itt, / mint a görcs ormot vetett / elérve négy alacsony felleget. / A test kiizzadt könnye / itt csöppent épp a kőre! / Lyukacsos lett a begy... Tufa-szivacs... / És vér üt át a szömörccék lombján. / Ki erre bajt, rőt lesz a nyája / e Bacchus és tószagú sugárba... / Ez nem az Olympos s én / két oszlopot rakattam oldalába. (Két oszlop)*

A *szántóvető somogyi klasszikus* című versében már úgy írt a boristenről, mint akit a római kortól fogva itt marasztalt a táj, s el sem eresztettek innen a kétezer éve itt lakók: „*Hinnéd Horatius földje, / oly idilli, méla kép. / Halvány pasztell-ruhában lép eléd. / A dombháton bicskás gazda / szőlőt kötöget, / s a*

naparany hogy beönti / a bronz földeket, / úgy véled, balk spondeust / ringat feléd a szél. / A völgyben pásztor tilinkóz / és hófehér a nyáj. / Az ökrök smaragd-fübe lépnek, / s hogy latin színt adjon az egésznek, / Bacchus bordala csendül / a présházak felül. / És szíves szavával / Róma szól, mint ősi himnusz. / A völgyben, tán anakronizmus: / ott, hol a tér hosszú és szabad, / fürdővendégekkel a strandok felé / egy kis vicinális szalad. / De mint Tírrenis a Balaton / és odébb a domb enyében, / mint a Quirinál ível.” Ugyanígy Várkonyi Nándornak: *„Kora hajnalon itt oly jól esik / olvasgatni bölcsszavú Horácot. / S ha fáraszt az ősi ütem, / kínálja bársonyát harmatos füvem, / vagy pöröllyel ilyenkor téglát török / és utamat, mely körül venyigék nőnek, / piros köveccsel betakarja / kezemmel tört szőnyeg... / S ha napözönben izmom nekifárad, / fölkeresem présház-verandámat, / honnan a szemem megpiben / a zsendülő opál-vetéseken, / és a bíbor hátakon, – hol cseresznyék, meggyek, / rubinszemet termő smaragdos ág-bogok, – / egykoron rólunk Tibullus álmodott. (Pibenő a szőlőben)*

A Dunántúl Dionüszosz-Bacchus-kultuszát nem csupán a légiós veteránok, de szláv földművesek és magyar vincellérek is ápolták. Meglehet, azt sem tudták, hogy Bacchus-nak vagy Bakosnak kell-e mondani a boristen nevét. Nem állt messze a legszelídebb, hosszú haját és szakállt viselő Jézustól, aki a bor színe alatt rejtezt, s a XX. századi hippikre is hasonlított. Gyula bácsi, ha a Tapolcai medence felé nézett Becéről, eszébe juthatott többször is, hogy a Csobánc oldalában van egy romkápolna, amit a helybéliek rossztemplomnak tartanak, mivel a török pusztítás után nem miséztek, hanem hordókat tároltak benne. (A *Bacchus* könyvében találok azt az epigrammát, amelyben éppen annyit szakralizálódik a borospince, mint amennyivel profanizálódik a szentély. A *bor*, ahogy Goethe mondta, *örök* – mindkét helyszínen:

*– Ősi bitét hogy e nép eldobta? – Ne mondjad! – E tájon
Bacchusnak soha szebb s több kápolnát nem emeltek...
– Ennyi kicsiny pincét! – S Pannónia lelke
Így latinabb most és még tüzesebb bite!*

Takáts Gyula a saját verseiből többet is másolt e kéziratos *Bacchus-könyv* oldalaira. Pincelátogató barátai közül kettőt is versben ezeken az oldalakon siratott el: Jankovich Ferencet és Devecseri Gábort: *„Jankoviché ez a tört nyárs és őt várja e pince. / Éles villáján betykén forgatta a lángon / mind, ami tűzre való és már sobasem dül a Lánghoz. / Nem dalol... És nem iszik börceiden Bece-begy! (Hetykén forgatta).* Devecseri, aki a Bacchus-i kultúrához mint görög műfordító is vonzódott, mindig kicsiny Hellászt láthatott a Szépkilátó fölötti szőlőhegyen Takáts Gyulánál. A somogyországi poéta, a Balaton-felvidéki gazda így szólítja meg őt az elárvult boroskancsó és poharai mellől: *„Nem látod?... Mégis itt áll / kópincém barlangjában... / Itt áll s most Őt siratja, / ki úgy idézte Bacchuszt, / akárba mindig köztünk / élt volna, nem mint isten, / de gazda, a sok Móricz, / Major s a többi györki / szőlőt szolgáló nép közt... / Gábor, téged szólítgat, / mert hű szolgálja voltál / e sásos, pincés tájon, / akár a védő nimfák / hajdan... // ...Téged, e bor, mert ittag / kövemnél, hol*

míg élek, / aranyba mártva s fénnnyel / néz, mindig ránk derülve, / az emberré lett isten...” (Bacchus és Devecseri).

Takáts Gyula *Bacchus* könyvébe belepillantani is jó lett volna. Az ezerkilencszáznyolcvanas években néhány részletével megismerkedhettem tehát már. Kimásoltam a citátumok közül Nagy László és Nemes Nagy Ágnes rögtönzéseit: *Nem volt Bacchus, / csupán hal-bús, / rá bor, íze mandula, / ég és föld, a Becebegy megindula, / indulánk mi is, a hegy, / a piás Becece megy. // Ajánlás: Éljen hát Takáts Gyula, / azaz Dula Dragács, / bangozza verseit / Tibany, Bece, Gulács, Arács.”* (Nagy László)

Bece-hegyi habos kőrís, / házi címer, erős ör is, / Takáts Gyulánk ibletője, / legyen áldott lombja, tője.” (Nemes Nagy Ágnes)

Aztán a kilencvenes években egy szomorú apropóból kifolyólag lett teljesebb a fejemben lévő lajstrom arról, hogy ki mindenki jegyzett Takáts Gyula könyvébe... Az történt ugyanis, hogy a kéziratot könyv eltűnt. A költő nyílt levélben fordult az olvasókhoz. Kérdése minden volt, csak nem költői kérdés: *Ki találta meg, avagy ki őrzi Bacchus könyvemet?* Még az is megfordult a kétségbeesett idős költő fejében, hogy valaki a könyv kiadásával szeretné majd felköszönteni a 85. születésnapján. (A kiadás ezúttal is elmaradt, s akkor féltő volt, hogy a könyv úgy süllyed el Pannónia lösztengerében, mint a Camoes-mű a Mekong deltájában.) Takáts Gyula ekkor minden eddig közreadott regiszterénél pontosabb és teljesebb leltárt készített a veszteségéről. Mint hajdanán Egry, amikor képei elétek abban a budapesti műteremben, amire bomba hullt. Gulácsy Lajosnak a Báthory utcában semmisültek meg a festményei. Kormos István háza helyén kráter maradt, s a háború felperzselte a költő kedves Weöres-kötetét, a *Medusa*-t. Utánuk szállt volna Takáts Gyula könyve békeidőben? A költő így írt megrendülten a veszteségéről:

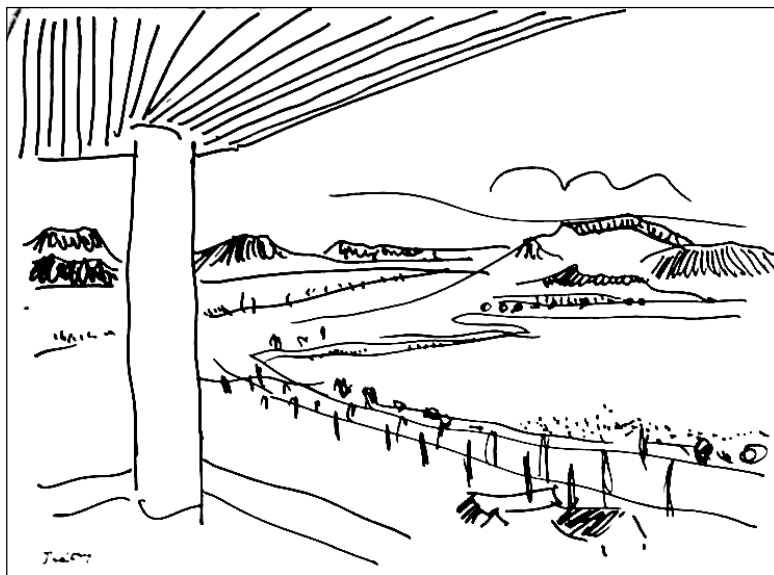
Bece-hegyi pincémhez, borom ízéhez és hangulatához fűződő baráti, irodalmi emlékeimet és a közös esték, délutánok irodalmi hangját, sorait gyűjtöttem ezekben a kéziratokban, rajzokban. Hogy ne vesszen el az időben a szőlőm adta must és bor és az irodalom fűzte barátságok hangja, íze. Így terveztem, és üres lett, vagy csak lesz polcomon a Bacchus könyv helye? Vagy megszólítja tán e néhány sorom a kedves megtaláló szívét? Mert ugyancsak sokan szóltak hozzánk és most már őhozzá is e kéziratok sorai közül. E soraim közül a rég vagy már halott költők is megszólítják talán.

Martyn Ferenc Bacchusa és Sibillája is erre kéri... És Tatay keze vonása! És Würtz Ádám tollrajza merre úszik Fonyód, Bece és Szigliget között? Bizony, Csányi László barátságáról, emlékeiről is vallanak ezek a sorok. Devecseriről, Diskay Lenkéről és a kedves, somogyi Varga Hajdu Pista kezéről is.

És merre bujkálnak Fodor András, Lengyel Balázs, Bertók László, Bella István, Szeghalmi Elemér, Fodor József, Albert Zsuzsa és Gábor, Csukás István, Pomogáts Béla, Réz Ádám, Tüz Tamás, Somlyó György, Juhász Ferenc, Takács Jenő, Kiss Dénes, Laczkó András, Major-Zala Lajos, Maros Rudolf, Tüskés Tibor, Csűrös Miklós, László Gyula, Mészöly Dezső, Bertha Bulcsú, Gerzson Pál, Szécsi Margit, Ágh István, Görgey Gábor, Jánosy István, Bihari Sándor, Czigány György, Varga Lajos Márton, Takács Imre és Tornai József, Papp Tibor és Nagy Pál annyi alkalmi verse, verssora, kézjegye, kottája, táj- és portrérajza. Emléke-

im között úgy kísértének ők, mint lobogó kirándulók hegyi lépcsőimen a Párizstól Tokajig, Londontól Erdélyig terülő tájról. A barátok és a sok szépasszony, ahogy jön a mandulák, fűgék és tölgyek, borókák közötti házacská teraszáig, ahonnan velük az írók alkotóházára és Eötvös Szépkilátójára egyszerre tágabbra nyílik a tükrön és nádton túli távlat.

Takáts Gyulának éppúgy malomkő-asztala volt Becén, mint Illyésnek Tihanyban és Dérynek Füreden... Még Kunffy Lajostól kapta. (Magát a teremtést jelképezte, a kozmikus genezist, ami megtartja a rajta örölt búzából lett kenyeret mint életet és a bort (a tüzet mint őselemet). És valóban így volt kerek a világ Bece-hegyen. Hányszor nyitotta-csukta a malomkő-asztalon a *Bacchus könyvet* a fent említett barátok sora, míg – mint minden könyvnek – ennek is lett sorsa. S még csak nem is tragikus, hiszen, szerencsére, Takáts Gyula kódexe megkerült. A kaposi költőt 95. születésnapjára a Berzsenyi Társaság e megjelentetett *Bacchus könyvével* köszöntötte. Hogy az addig csupán egyetlen corpusban létező kötet épségben előjött, azt a jó hírt Takáts Gyula évnapja előtt még Varga Pistától tudtam meg. Mendemondák is járták, például az a sztori, mely szerint: aki elvitte, Gyula bácsi permetezőkádjára tette vissza. Ez utóbbi persze nem volt igaz. Lényeg, hogy Gyula bácsi 100. születésnapján is velünk a könyv, sokunk polcán pedig a hasonmás példányai. Arany János *Kapcsos könyve*, Babits esztergomi dedikációs fala és *Jónás könyve* (Boros Miklós keze írásával), Radnóti *Bori notesze*, Weöres Sándor Károlyi Amynak nászajándékba másolt színes etűdjei, a magyar költők *Balatoni Almanachja* (benne T. Gy. *Két oszlop* c. versrészletének facsimiléjével) után maradjon hát modern költészetünk becses darabja az egyszerre írott és tárgyi emlék, kedvünket üdítő forrás: a *Bacchus könyve*!

Oszlopom mellől